

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

О.Ф. Яцина

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ
«ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї»**

Ужгород - 2016

ББК С61.51
УДК 316.614.5
Я - 93

Яцина О.Ф. Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Психологія сім'ї» для студентів за напрямом підготовки 6.030102 – Психологія. – Ужгород, 2016. – 31 с.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до навчальної програми та мети вивчення курсу «Психологія сім'ї» бакалаврами за напрямом підготовки 6.030102 – Психологія. Уміщені матеріали структуровано наступним чином: програма навчальної дисципліни, план практичних занять, завдання для самостійної роботи, дослідницькі завдання, орієнтовні питання до іспиту, рекомендована література.

Рецензенти:

Березовська Л.І., доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології МДУ.

Палько Т.В., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології ЗППО.

Рекомендовано до друку:

- кафедрою психології факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Протокол № 6 від 28.01.2016)
- Вченою радою факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Протокол № 7 від 11.03.2016)

© Яцина О.Ф., 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
Модуль 1. СТРУКТУРА СІМ'Ї ТА ЇЇ ДИНАМІКА	6
Модуль 2. ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ	8
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	24
ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	26
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВСЬОГО КУРСУ	29

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Психології сім'ї» є одним із обов'язкових курсів освітньо-кваліфікаційної програми підготовки бакалаврів психології.

Предметом навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» є вивчення сім'ї як особливої системи, що характеризується циклічністю процесів становлення і розвитку подружніх і дитячо-батьківських стосунків.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Психологія сім'ї» пов'язана з такими навчальними дисциплінами як «Соціальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія спілкування».

Програма навчальної дисципліни складається з **двох модулів**:

1. Структура сім'ї та її динаміка.
2. Чинники дестабілізації шлюбно-сімейних стосунків.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» є вивчення тенденцій розвитку сучасної сім'ї на основі аналізу її розвитку як соціального інституту.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія сім'ї» є:

- *ознайомити* студентів з предметом, методикою та специфікою курсу «Психологія сім'ї»;
- *сформувати* систематизоване уявлення про еволюцію шлюбно-сімейних відносин;
- *ознайомити* студентів із основними проблемами сучасної сім'ї;
- *дослідити* тенденції розвитку сімейно-шлюбних уявлень;
- *висвітлити* чинники дестабілізації шлюбно-сімейних відносин;
- *сформувати* цілісне уявлення про роль сім'ї у формуванні особистості, загальних питаннях теорії сім'ї і сімейних стосунках;
- *сформувати* уявлення про оптимальні стилі сімейних стосунків;
- *розвинути* рефлексивні, комунікативні вміння студентів щодо організації взаємодії з сучасною сім'єю.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- об'єкт, предмет та методику дисципліни;
- історію становлення та розвитку психології сім'ї у вітчизняній та зарубіжній науці, їх взаємовплив та взаємозбагачення;
- форми організації шлюбно-сімейних стосунків в історичному контексті;
- поняття «шлюб» і «сім'я» з точки зору представників різних

- психологічних напрямів та підходів;
- основні закономірності і тенденції розвитку сім'ї як соціального інституту;
 - особливості функціонально-рольової структури сімейних відносин;
 - життєвий цикл сім'ї та динаміку сімейних відносин;
 - причини сімейних і подружніх конфліктів, концепції та форми дестабілізації сімейних стосунків;
 - стилі і помилки у вихованні дітей у сім'ї;
 - зміст основних категорій дисципліни.

вміти:

- користуватися найновішою методологією аналізу сімейних проблем і явищ;
- орієнтуватися в проблемах сім'ї, які стосуються її створення та функціонування, особливостей уявлень молоді про сім'ю, розвитку гармонійних взаємостосунків на основі спільності поглядів та наявності у членів подружжя сумісності, особливостей психологічного клімату сім'ї та його впливу на формування повноцінної особистості дитини;
- об'єктивно оцінювати проблеми та перешкоди, бачити перспективи розвитку та нормального функціонування сім'ї в Україні.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. СТРУКТУРА СІМ'Ї ТА ЇЇ ДИНАМІКА

Змістовий модуль 1. Соціально-психологічні аспекти функціонування шлюбно-сімейних стосунків

Тема 1. Витоки і тенденції розвитку сім'ї в сучасному світі

Предмет та стан розвитку психології сім'ї. Проблематика психологічних досліджень сім'ї та сімейних стосунків. Історія становлення психології сім'ї та сімейних стосунків. Форми організації сім'ї в історії людського суспільства: проміскуїтет, груповий шлюб, поліандрія, полігамія, моногамія.

Позитивні соціально-психологічні зміни, що парадоксально відобразилися на стабільності шлюбу: збільшення тривалості життя; звільнення шлюбу від класових, релігійних і національних упереджень; урбанізація; посилення міграційних процесів; зміни соціального статусу жінки у суспільстві та ін. Неузгодженість архаїчних матримоніальних цінностей, експектацій і уявлень з такими тенденціями розвитку сучасної сім'ї, як орієнтація на особистісні характеристики шлюбного партнера, суттєві зміни змісту ролей і рольових стосунків у сім'ї, нуклеаризація сім'ї, егалітаризація внутрішньосімейних стосунків.

Трансформування сучасної сім'ї. Еволюція сім'ї в історії людського суспільства- ключ до розуміння багатьох проблем сучасної сім'ї.

Тема 2. Поняття сім'ї як системи

Основні концептуальні підходи до сім'ї: психоаналітичний, психодинамічний, системний.

Уявлення про сім'ю як систему: сім'я як система; сім'я як відкрита система у взаємодії з іншими системами; сім'я як активно саморегулююча система. Характеристика основних положень теорії сімейних систем М.Боуена: диференціація «Я», емоційний трикутник, емоційний ядерний процес, процес проєкції в сім'ї, процес трансмісії багатьох поколінь сім'ї, емоційна відкинутість, сиблінгова позиція.

Основні підсистеми сім'ї: батьки і сиблінги, їхні характеристики. Поняття меж підсистем і великої сімейної системи. Оптимальні межі і оптимальна дистанція.

Тема 3. Структура та функції сім'ї в психології

Шлюб як основа сім'ї. Сім'я і родинні зв'язки. Психологічне здоров'я сім'ї. Місце потреб, що задовольняються сім'єю, у піраміді потреб А.Маслоу. Сім'я як соціальний інститут. Структура сім'ї. Формальна і

неформальна структура сім'ї. Статус, правила і норми. Міжособистісні стосунки.

Функції сім'ї та фактори, що впливають на їх реалізацію. Основні функції сім'ї: прокреативна, виховна, господарсько-економічна, рекреативна (терапевтична й організації дозвілля і відпочинку, ін...

Тема 4. Динаміка і життєвий цикл сім'ї

Особливості сім'ї як малої соціальної групи: нормативність, поліфункціональність, гетерогенність складу, закритість, часткова спільність цілей, спільний побут. Закони розвитку сімейної системи - гомеостаз і гетеростаз.

Особливості етапів життєдіяльності сім'ї. Життєвий цикл сім'ї: стадії розвитку сім'ї і поступове змінення соціальних ролей. Соціокультурні впливи на життєвий цикл сім'ї. Несприятливі варіанти життєвого циклу. Ситуаційні порушення. Основні джерела порушень ЖЦС. Нормативні і ненормативні стресори.

Тема 5. Традиційні й альтернативні форми шлюбно-сімейних стосунків

Типи сімей. Традиційні й альтернативні форми шлюбу. Неповна і змішана сім'я як приклади традиційних сімей.

Соціально-психологічні та етичні проблеми «альтернативних» форм шлюбу (комуна, відкритий шлюб, свінгерство, шлюб на час, гомосексуальний шлюб та ін.), причини їх поширення в сучасному суспільстві.

Самотність як нова альтернатива сім'ї. Усвідомлена і вимушена самотність. Причини і фактори самотності.

Свідомо бездітний шлюб. Мотивація і планування дітонородження. Фактори регулювання народжуваності. Психологічна готовність до виховання дітей. Викривлення потреби мати дитину. Проблема абортів і добровільної стерилізації.

Незарєєстрований шлюб. Екстериторіальний союз. Причини такого вибору. Статевовікові особливості відношення до громадянського шлюбу.

Дискусії про полігамність/моногамність людини.

Причини і фактори появи позашлюбних інтимних стосунків. Сім'я-конкубінат (М. Босанац), її особливості, причини і наслідки.

Свінгерство (обмін шлюбними партнерами). Причини, проблеми і наслідки свінгерських стосунків.

Гомосексуальні пари. Основні підходи до розуміння причин гомосексуальності. Культурні відмінності у стосунках до гомосексуальних пар. Проблема виховання прийомних дітей в гомосексуальних сім'ях.

Тенденції розвитку альтернативних форм шлюбно-сімейних стосунків на сучасному етапі.

Модуль 2

ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ

Змістовий модуль 2. «Психологічна стійкість шлюбу»

Тема 6. Шлюбно-сімейна адаптація

Актуальність проблеми готовності молоді до вступу в шлюб. Теорії вибору шлюбного партнера: психоаналітична модель, моделі «фільтрів» А.Керкгоффа и К.Девіса, теорія кохання А.Рейса, Б. Мурстейна, інструментальна теорія підбору подружжя Р.Сентерса і потреб Р.Уінча. Модель М.А.Абалкіної.

Особливості функціонування молодої сім'ї. Підходи до вивчення подружньої сумісності. Сумісність як динамічна структура. Морально-психологічний смисл взаємної адаптації подружжя. Види адаптації.

Баланс між належністю і дистанцією. Концепція сумісності членів сім'ї. Поєднання якостей, що сприяють сімейній інтеграції (Обозова А.Н., Аугустиновичюте А.). Концепція механізмів сімейної інтеграції. Соціально-психологічний механізм «емоційної ідентифікації». Ціннісно-орієнтаційна єдність і співвіднесеність цілей і планів.

Психологічні умови гармонізації шлюбу. Суб'єкт-суб'єктний характер стосунків, взаємна персоналізація, емпатія. Знання індивідуально-типологічних особливостей своїх і партнера, спільне позитивне відношення до його особистості, визнання права на індивідуальність і автономію, прийняття його як цілісної особистості з акцентом на позитивні риси і діалектичним відношенням до негативних.

Тема 7. Психологія подружніх стосунків

Проблема адекватних шлюбно-сімейних уявлень юнаків та юнок.

Кризові періоди в шлюбі. Дошлюбний період знайомства: криза поєднання. Перший кризовий період: адаптація молодого подружжя до умов спільного життя. Основні проблеми: можливість розчарування в партнері; нездатність до самообмеження особистих потреб, рівня й устрою життя; труднощі у встановленні стосунків між подружжям, з друзями, родичами; сексуальні проблеми, пов'язані з гетерохронністю психосексуального розвитку чоловіка та жінки.

Другий кризовий період: народження першої дитини. Типові проблеми: необхідність переходу від недостатньо засвоєних подружніх ролей до батьківських; диспропорційний розподіл навантажень, пов'язаних з доглядом за дитиною; різниця в динаміці батьківських почуттів подружжя і в їхніх станах: депресія, монотонія, тривога матері і страх відкинутості, втрати статусу у батька; порушення спілкування подружжя.

Третій кризовий період: ситуація «спустошеного гнізда», коли батьківську сім'ю залишає остання дитина; діадичні фактори сімейного

неблагополуччя; вікові труднощі в сексуальних стосунках подружжя; можливості прояву «кризи особистості» одного з подружжя.

Тема 8. Подружні конфлікти

Специфіка спілкування в сім'ї. Особливості та класифікація сімейних конфліктів. Стадії розвитку конфлікту. Конструктивний і деструктивний вихід.

Емпірично виділені фактори «ризиків» в шлюбі: спільне проживання з батьками на початку шлюбу; професійна зайнятість жінки; зловживання алкоголем; очікування дитини у перші два роки шлюбу; наявність проблем у вихованні дітей; обмеженість спільних захоплень, інтересів, тем спілкування; відсутність підтримки і довіри з боку партнера; втрата почуття кохання; невдоволеність сексуальними стосунками, сексуальна дисгармонія; зрада одного з партнерів; вимушене роздільне проживання; неможливість мати дітей.

Термінальні та інструментальні конфлікти. Основні причини деструктивного характеру вирішення протиріч: егоцентризм, блокування задоволення базових потреб партнера, зниження його можливості в самоактуалізації і рівня самоповаги. Фактори «умовної вигоди» конфлікту: можливість емоційного реагування й агресії (наслідок втоми, монотонії або інших труднощів); досягнення своїх цілей шляхом маніпулювання партнером.

Конфліктогенний характер ревнощів. Умови деконфліктизації подружніх стосунків. Відмова від егоцентричної позиції, ідеалізації свого «Я»; готовність йти на компроміс. Орієнтація на профілактику конфліктів або на їх конструктивність (адекватність відображення, відкритість і ефективність комунікації, взаємна довіра і співпраця, визначення суті конфлікту). Необхідність володіння психотехнікою спілкування.

Тема 9. Проблема розлучень і повторних шлюбів

Особливості та причини виникнення порушень життєдіяльності сучасної сім'ї. Розлучення та його наслідки. Сучасна сім'я і порушення її функціонування. Типи порушень функціонування сім'ї, які обумовлюють психічну травматизацію особистості. Порушення основних сфер життєдіяльності сім'ї як джерело психічної травматизації особистості.

Стадії розлучення: емоційне розлучення, фізичне розлучення, пробне розлучення, юридичне розлучення. Моделі розлучення за А.Маслоу.

Соціально-психологічна допомога сім'ї на різних стадіях дезорганізації стосунків і після розлучення.

Тема 10. Сімейна соціалізація і сімейне виховання

Етапи первинної соціалізації особистості. Репродуктивні установки і очікування. Готовність до прийняття батьківської і материнської ролі. Мотиви народження дитини. Психологія вагітності, пологів.

Установка на виховання дитини. Наслідки ранньої материнської

депривації. Роль батька у вихованні дітей.

Гармонійні подружні стосунки як умова психічного здоров'я дитини. Специфіка виховання дітей в різних типах сімей. Співвідношення стилю сімейного виховання та формування особистості дитини. Особливості сімейного виховання дітей на різних вікових етапах. Позиції батька і матері по відношенню до сексуального виховання. Етапи сексуальної просвіти.

Емоційний, когнітивний і поведінковий аспекти батьківських стосунків. Фактори батьківських стосунків: прийняття — відкинутість, автономія — контроль. Детермінанти батьківських стосунків: а) особливості особистості батька (матері) (концепції А. Адлера, Дж. Боулбі, Л. Лоевінгер); б) особистісні і клініко-психологічні особливості дитини (роботи М. Лісіної, Н. Ньюсона); в) етологічні фактори (С. Лебовичи); г) соціокультурні детермінанти (Х. Харлоу, М. Лаоса); д) особливості внутрішньосімейних взаємостосунків (А. Захаров, Е. Г.Ейдемільер). Функціональні особливості батьківського відношення.

Типові недоліки сімейного виховання. Вплив батьківських установок на стиль виховання. Дефіцит любові. Відсутність єдності у виховних діях. Прояви слабкодухості, безвілля, непослідовності, гніву і роздратованості. Несправедливість і жорстокість покарань. Протиріччя між моральними вимогами до дитини і власними вчинками батьків.

Вплив батьківського відношення до дитини на виникнення відхилень у розвитку. Психосоматичні стосунки в сім'ї. Сім'я як один із чинників виникнення поведінкових девіацій неповнолітніх. Сім'я як джерело психічної травми. Стан глобальної сімейної невдоволеності. Феномен «сімейної тривоги». Роль сім'ї у формуванні індивідуальних способів протидії психічній травмі.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Форми організації шлюбно-сімейних відносин в історичному контексті

Мета: здійснити аналіз форм шлюбу в історії суспільних відносин.

Основні поняття: сім'я, шлюб, рід, проміскуїтет, полігамія, моногамія, поліандрія.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Еволюція шлюбу і сім'ї в історії людського суспільства.
- Соціальна сутність шлюбу і сім'ї.
- Ф.Енгельс про різні форми організації сім'ї та їх обумовленість суспільно-економічною формацією.

Теоретичні питання:

1. Історичні форми шлюбу та сімейної спорідненості.
2. Проблематика понять «шлюб», «сім'я», «спорідненість».
3. Історичні моделі сім'ї.

Питання для самоперевірки:

1. Форми шлюбно-сімейних відносин у первісному суспільстві, у середньовіччі, в епоху просвітництва та у 18-19 сторіччі.
2. Шлюб, сім'я, родина, рід.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Политика //Сочинения. Т. 4. — М., 1983.
2. Платон. Государство //Сочинения. Т. 3, ч. 1. — М.,1971.
3. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании //Избранные сочинения. Т. 1. — М., 1961.
4. Юм Д. О многоженстве и разводах //Сочинения. Т. 2. — М., 1965.
5. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / По изданию: Маркс К., Энгельс Ф.; Избранные произведения. В 3-х т. Т. 3. - М.: Политиздат, 1986, - 639 с.
6. Голод С.И. Семья и брак: историко-социологический анализ. — СПб., 1998.

Тема 2. Тенденції розвитку альтернативних форм шлюбно-сімейних стосунків на сучасному етапі

Мета: виявити вплив глобальних трансформаційних зсувів на сімейні відносини.

Основні поняття: офіційний шлюб, громадянський, конкубінат, екстериторіальний, повторний шлюб, чайлдфрі, одностатевий шлюб.

План заняття:

- 1.Обговорення реферативних повідомлень.
- 2.Співбесіда за теоретичними питаннями.
- 3.Виконання індивідуальних завдань.
- 4.Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Сучасні тенденції розвитку інституту сім'ї.
- Нетрадиційні форми сім'ї.

Теоретичні питання:

1. Суспільно-економічні зміни і трансформаційні процеси в інституті сім'ї.
2. Архаїчні матримоніальні цінності чи егалітаризація шлюбно-сімейних стосунків.
3. Батьківство в умовах трансформації сім'ї.

Питання для самоперевірки:

1. Тенденції розвитку альтернативних форм шлюбно-сімейних стосунків.
2. Нетрадиційні сім'ї. Свідома самотність. Материнська сім'я.
3. Моногамія як основа сучасного шлюбу.
4. Культурно-етнічні типи сімей в Україні.

Рекомендована література:

1. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. - К.: ТОВ «Основа-Принт», 2009. — 248 с.
2. Кернберг О.Ф. Отношения любви: норма и патология.-2000.- 256 с.

Тема 3. Параметри сімейної системи

Мета: схарактеризувати особливості сім'ї як системи та її параметри.

Основні поняття: система, параметри, межі, стабілізатор, правила, традиції, міфи, сімейні історії, сиблінги, нормативність, поліфункціональність, гетерогенність.

План заняття:

- 1.Обговорення реферативних повідомлень.
- 2.Співбесіда за теоретичними питаннями.
- 3.Виконання індивідуальних завдань.
- 4.Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Системно-структурний аналіз сім'ї С. Минухіна.
- Циркулярна модель Олсона і типи сімейних систем.
- Трикутник як одиниця оцінки сімейної системи.
- Сім'я як інститут первинної соціалізації дитини.

Теоретичні питання:

1. Сім'я як мала соціальна група, її характеристики.
2. Психологічна структура сім'ї.
3. Підструктури в системі сім'ї: характер взаємодії.

Питання для самоперевірки:

1. Соціальна психологія та типологія моделей сім'ї.
2. Основні концепції у вивченні сім'ї: (психоаналітичний, психодинамічний (Мягер В.К., Мішина Т.М.; Ackerman N., 1958, 1966; Ackerman N.W., Franklin P.F., 1985); системний і стратегічний).
3. Уявлення про сім'ю як систему (Н.Аккерман, М.Андольфи).
4. М.Боуен і його теорія сімейних систем. Характеристика основних положень.

Рекомендована література:

1. Основы психологии семьи и семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева.- М.: Владос, 2004. – 328 с.
2. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. вузов ф-тов педагогики, психологии и социальной работы / Под ред. Е.Г.Силяевой; Мос. гос. соц. ун-т. – 2-е изд., стереотип.– М.: Academia, 2004. – 192 с.
3. Психология семейных отношений: учеб.-метод. комплекс для студ., обуч. по спец. 020400-Психология (очная форма обучения) / Смол. гум. ун-т, каф. общей психологии; сост. Н.Н. Плетеневская. – Смоленск: Универсум, 2006. – 52 с.
4. Дружинин В.Н. Психология семьи. – М.: «КСП», 1996;
5. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи.- СПб.: «Питер», 1999.
6. Бейкер К.Г. Теория семейных систем М.Боуена // Вопросы психологии.- 1991.№ 6.

Тема 4. Психологічні механізми функціонування сім'ї

Мета: сформувати вміння аналізувати психологічні механізми функціонування сім'ї як соціально-психологічного феномена.

Основні поняття: сім'я, структура сім'ї, функції сім'ї, динаміка сім'ї, емоційний стан, межі сімейних підсистем, загальна невдоволеність, сімейна тривожність.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Порушення емоційних внутрішньосімейних стосунків.
- Основні параметри шлюбної сумісності.
- Емоційно-потребова сумісність і проблема адаптації в сім'ї.

Теоретичні питання:

1. Функції сім'ї.
2. Шлюбна сумісність (сфери, рівні, види, параметри).
3. Ціннісно-рольова адаптація в сім'ї (адаптивні і неадаптивні тактики подружжя).
4. Психологічні аспекти сексуальної гармонії. Проблема статевої адаптації.
5. Характеристика кризових етапів сімейних стосунків.

Питання для самоперевірки:

1. Які показники визначають структуру сім'ї?
2. Перерахуйте функції сім'ї.
3. Які ви знаєте класифікації етапів розвитку сім'ї?
4. Дайте характеристику кризового етапу 3-7 років подружнього життя.
5. Назвіть основні причини виникнення кризи 17-25 років подружнього життя.
6. Що визначає умови оптимальної подружньої сумісності?
7. Дайте характеристику умов ефективної ціннісно-рольової адаптації в сім'ї.

Дослідницьке завдання:

1. Здійсніть аналіз типового сімейного стану, вивчивши вираженість загального сімейного невдоволення, рівня нервово-психічного напруження, сімейної тривожності.
2. Заповніть таблицю, користуючись різними джерелами (наукова, учбова література, довідники), і на підставі порівняльного аналізу визначте сутнісні характеристики сім'ї.

Автор (джерело)	Сутнісна характеристика сім'ї

3. Напишіть есе, обравши одну з тем:

- «Все починається з сім'ї...».

- «Всі щасливі сім'ї схожі між собою, кожна нещаслива сім'я нещаслива по-своєму».

Матеріали для дослідження:

1. Методика: Е. Г. Ейдемільер «Типовий сімейний стан».
2. Опитувальник «Конструктивно-деструктивна сім'я» (Е. Г. Ейдемільер).

Рекомендована література:

1. Андреева Т.В. Психология семьи: Учеб.пособие. - СПб.: Речь, 2010. – 384 с.
2. Кенфилд К. Сердце отца. Как отцы могут изменить будущее своих детей. – СПб-Киев, 2001.
3. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.
4. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. – СПб.: Издательство «Питер», 1999.
5. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкий В. В. Семейная психотерапия.– Л.:Медицина, 1989. – 192с.
6. Эпштейн М.Н. Отцовство: метафизический дневник. – СПб, 2003.
7. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия: семья как психотерапевт. – М.:»Культура», 1994.-332с.
8. Семья и формирование личности/ Под ред А. А. Бодалева.-М.,1981.– 96с.
9. М. Уэддел. Семья и ее динамика./Семейная терапия. Хрестоматия. Под ред. Э.Г. Эйдемиллера., Н.В. Александровой, В. Юстицкиса. – СПб., Питер, 2000.

Тема 5. Психологія дошлюбного періоду

Мета: схарактеризувати психологічні аспекти вибору супутника життя у дошлюбний період.

Основні поняття: готовність до шлюбу, громадянський шлюб, рольові очікування, шлюбний партнер, шлюбні ритуали.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Теорії вибору шлюбного партнера.
- Соціонічна модель потреби в дуалізації.
- Стадії виникнення кохання за Л.М.Панковою.
- Типологія кохання Д.Лі.

Теоретичні питання:

1. Функції дошлюбного залицяння.
2. Любов і закоханість. Невротична любов.
3. Основні причини помилок міжособистісної перцепції. Феномен ідеалізації партнера, «ефект ореолу», «психологічна маска».

4. Мотиви вступу у шлюб.
5. Психологічні умови оптимізації дошлюбного періоду (рефлексія мотивів, почуттів, відносин (власних і партнера), оцінка стилю спілкування як індикатора успішності майбутніх подружніх стосунків, «інформаційний обмін» думками з питань, актуальних у сімейному житті.

Питання для самоперевірки:

1. Головні компоненти готовності до шлюбу.
2. Які існують теорії вибору шлюбного партнера?
3. Які, на вашу думку, причини зростання кількості громадянських шлюбів?
4. Які основні мотиви вступу до шлюбу?
5. Назвіть фактори «успіху» і «ризик» в дошлюбний період.
6. Кореляція між батьківською згодою й стабільністю майбутнього шлюбу.

Дослідницьке завдання:

Сформулюйте свою концепцію вибору супутника життя і мотивів вступу у шлюбні стосунки.

Рекомендована література:

1. Андреева Т.В. Психология семьи: Учеб.пособие. - СПб.: Речь, 2010. – 384 с.
2. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений / Л.Я. Гозман. – М., 1987. – 174 с.
3. Гозман Л.Я. Психология симпатий / Л.Я. Гозман, Н.И. Ажгихина. – М., 1988. – 94 с.
4. Панкова Л.М. У порога семейной жизни. – М., 1991.
5. Сысенко В. А. Молодежь вступает в брак. – М., 1986.
6. Трухин И. А. Будущему семьянину. — Киев, 1987.
7. Шапиро Б. Ю. От знакомства к браку. — М., 1990.
8. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006.
9. Розин В.М. Любовь и сексуальность / В.М. Розин. – М., 1999. – 207 с.
10. Фромм Э. Искусство любви / Э. Фромм. – СПб., 2002. – 219 с.

Тема 6. Динаміка шлюбно-сімейних стосунків

Мета: сформулювати уявлення про ЖЦС та динаміку сімейного життя.

Основні поняття: ЖЦС, кризи сім'ї, сімейні стресори, гомеостаз, гетеростаз, психологічний клімат.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.

3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Розлучення як психологічна проблема: негативна і позитивна роль розлучення.
- Психологічні проблеми повторних шлюбів.
- Наслідки розлучення для дітей.

Теоретичні питання:

1. Поняття про ЖЦС. Підходи до класифікації.
2. Психологічні проблеми перших років подружнього життя.
3. Характеристика кризових етапів сімейних стосунків.
4. Фактори психологічної допомоги при розлученні.
5. Подружнє спілкування як засіб профілактики розлучень.

Питання для самоперевірки:

1. Характеристика ЖЦС.
2. Особливості і основні завдання сім'ї на першому етапі свого розвитку.
3. Умови підтримки і розвитку психологічного здоров'я сім'ї. Психологічний клімат в сім'ї.
4. Фактори зміцнення сім'ї.

Рекомендована література:

1. Андреева Т.В. Психология семьи: Учеб.пособие. - СПб.: Речь, 2010. – 384 с.
2. Карбанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: Учебное пособие. - М. ГАРДАРИКИ 2006. – с.98.
3. Кратохвил С.Основные типы семейных проблем и их решение / Психология семьи. Учебное пособие под ред. Д.Я. Райгородского. Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2007.
4. Кутсар Д.О характерах супругов в связи с некоторыми показателями атмосферы общения в конфликтной семье/ Психология семьи. Учебное пособие под ред. Д.Я. Райгородского. Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2007.

Тема 7. Задоволення шлюбом і подружн्या сумісність

Мета: визначити умови виникнення подружньої сумісності і соціально-психологічної адаптації в сім'ї.

Основні поняття: подружн्या сумісність, ціннісно-рольова адаптація, адаптивні і неадаптивні тактики подружжя, стабільність шлюбу.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.

4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Теорії подружньої сумісності.
- Механізм формування психологічної готовності до материнства (Ю.К.Абдрахманова, Р.В. Овчарова).
- Компоненти психологічної готовності до батьківства (В.М.Вязовченко, Р.В. Овчарова, Д.Бленкенхорн, І.С.Кон, В.М.Дружинін та ін.).

Теоретичні питання:

1. Чотири аспекти подружньої сумісності за А.Обозовою.
2. Фактори задоволення шлюбом за Т.Гурко.
3. Шлюбно-сімейна адаптація подружжя, її характер, типи і зміст.

Питання для самоперевірки:

1. Розкрийте зміст теорій подружньої сумісності.
2. В чому полягає ціннісно-рольова адаптація подружжя?
3. Чи існує кореляція між темпераментом подружжя та їхньою сумісністю?
4. Феномен «пробачення» у шлюбних стосунках.
5. Специфіка спілкування і взаємодії в сім'ї.

Дослідницьке завдання:

На основі аналізу теоретичного змісту теми та проведеного емпіричного дослідження визначте умови, необхідні для соціально-психологічної адаптації в сім'ї.

Матеріали для дослідження:

1. Метод дослідження динаміки значущості подружжя одне для одного (І.П.Дмитроченкова, А.В.Минаков).
2. ЦТО в дослідженнях сприйняття подружніх ролей (І.П.Дмитроченкова)
3. Методика дослідження значущих стосунків (Т.Т.Юсебадзе в модифікації І.П.Дмитроченкової).
4. Опитувальник на задоволеність шлюбом В.В.Століна, Т.Л.Романової, Г.П.Бутенко.

Рекомендована література:

1. Андреева Т.В. Психология семьи: Учеб.пособие. - СПб.: Речь, 2010. – 384 с.
2. Гасин Э.А. Психология прощения. // «Вопросы психологии», 1999, №4.
3. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений. – М., 1986.
4. Егидес А. П. Оптимизация психотехники общения и отношений в проблемном супружестве//Этика и психология семейной жизни под ред. К. А. Войновой и Б. Ю. Шапиро). М., 1987.
5. Карabanова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: Учебное пособие. - М. ГАРДАРИКИ 2006. – с.98
6. Роджерс К. Психология супружеских отношений. – Эксмо-пресс, 2001.
7. Сатир В. Вы и Ваша семья. – М., 2000.
8. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М., 1992.

9. Сысенко В. А. Устойчивость брака. — М., 1981.
10. Филиппова Г.Г. Психология материнства. М. Изд-во Институт Психотерапии, 2002. – стр.5-31.
11. Шмелев А. Г. Острые углы семейного круга. — М., 1986.
12. Кратохвил С. Основные типы семейных проблем и их решение/ Психология семьи. Учебное пособие под ред. Д.Я. Райгородского. Издательский Дом «БАХРАХ -М», 2007.
14. Кутсар Д. О характерах супругов в связи с некоторыми показателями атмосферы общения в конфликтной семье/ Психология семьи. Учебное пособие под ред. Д.Я. Райгородского. Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2007.

Тема 8. Специфіка сімейного і подружнього конфлікту. Аналіз причин конфліктів у шлюбі та сім'ї

Мета: визначити причини сімейних і подружніх конфліктів, особливості їх перебігу.

Основні поняття: конфлікт, стадії конфлікту, труднощі, деформації комунікації.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Класифікації подружніх конфліктів (В. Сисенко, М. Дойч).
- Засоби попередження конфліктів і правила поведінки в конфлікті (І.Мещерякова, Г.Румихіна).
- Криза сім'ї і стабільність шлюбу.
- Діагностика індивідуально-специфічних захисних моделей подружжя та їх структура (за А. С. Кочаряном).
- А.С. Співаковська про перший подружній конфлікт (закон поєднання).

Теоретичні питання:

1. Типологія, причини і функції конфліктів у подружньому житті.
2. Порушення в сімейній комунікації.
3. Вплив сімейних конфліктів на розвиток дитини.
4. Подолання подружніх конфліктів: способи попередження, тактика їх вирішення.

Питання для самоперевірки:

1. Специфіка подружнього конфлікту.
2. Причини подружніх конфліктів.
3. Види конфліктів.

4. Фактори, що впливають на подружні конфлікти: особливості темпераменту і властивості особистості, акцентуації характеру і патологічні властивості партнера.
5. Неусвідомлені установки по відношенню до партнера і невербалізовані очікування.
6. Проекції незадоволених у дитинстві потреб на партнера
7. Подібність/відмінність захисних механізмів особистості.
8. Різниця моделей батьківської сім'ї і досвіду сиблінгів як фактори, що сприяють конфлікту.
9. Порівняльна характеристика конфліктів у благополучних та неблагополучних сім'ях.

Матеріали для дослідження:

Опитувальник «Реакции супругов на конфликт» А. С. Кочаряна [Кочарян Г. С., Кочарян А.С., 1994].

Рекомендована література:

1. Алешина Ю.Б., Гозман Л.Я., Дубовская Е.Н. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений. – М., 1987, с. 61 – 64.
2. Андреева Т.В. Семейная психология. – СПб., 2003.
3. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. – М., 1989.
4. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель – Пресс, Изд-во ЭКСМО – Пресс, 2000.
5. Шуман С.Г., Шуман В.П. Семейные конфликты: причины, пути устранения. – Брест, 1994.

Тема 9. Дитячо-батьківські стосунки в сім'ї

Мета: проаналізувати батьківські стосунки, дитячі ролі і стилі сімейного виховання.

Основні поняття: стилі спілкування, комплементарні стосунки, депривація, життєвий сценарій, психологічні механізми захисту.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Типології батьківських стосунків (В.І.Гарбузов, Е. Г. Ейдемільер, А. С. Співаковська, А. Я. Варга, А. Рое і М. Сигельман).
- Життєві сценарії і способи їх формування у дитини.

Теоретичні питання:

1. Механізми впливу батьківського відношення на дитячу поведінку.

2. Типології батьківських стосунків.
3. Типові недоліки сімейного виховання.

Питання для самоперевірки:

1. Стадії психічного розвитку за Е.Еріксоном.
2. Визначте вплив батьківських установок на поведінку дитини.
3. Схарактеризуйте детермінанти батьківських стосунків: а) особливості особистості батька (матері) (концепції А. Адлера, Дж. Боулбі, Л. Лоевінгер); б) особистісні і клініко-психологічні особливості дитини (роботи М. Лісіной, Н. Ньюсона); в) етологічні фактори (С. Лебовичи); г) соціокультурні детермінанти (Х. Харлоу, М. Лаоса); д) особливості внутрішньосімейних взаємостосунків (А. Захаров, Е. Г.Ейдемільер).

Дослідницьке завдання:

На основі аналізу теоретичного змісту теми та проведеного емпіричного дослідження дослідіть вплив батьківських установок на стиль виховання.

Матеріали для дослідження:

1. Проективний малюнок «Моя сім'я» сім'ї очима дитини.
2. Контент-аналіз твору «Моя сім'я».
3. Тест батьківського відношення А.Я. Варги й В.В. Століна.
4. Опитувальник «Аналіз сімейного виховання» Е.Г. Ейдемільера.
5. Модифікація опитувальника «Аналіз сімейного виховання» під назвою «Батьків оцінюють діти» І.А. Фурманова и А.А. Аладьїна.

Рекомендована література:

1. Андреева Т.В. Психология семьи: Учеб.пособие. - СПб.: Речь, 2010.- 384 с. Н. Аккерман. Семейная психотерапия – теория и практика. / Семейная терапия. Хрестоматия. Под ред. Э.Г. Эйдемиллера., Н.В. Александровой, В. Юстицкиса. – СПб., Питер, 2000.
2. Н. Аккерман. Семейный подход к супружеским расстройствам. / Семейная терапия. Хрестоматия. Под ред. Э.Г. Эйдемиллера., Н.В. Александровой, В. Юстицкиса. – СПб., Питер, 2000.
3. Н. Аккерман. Диагноз невротического семейного взаимодействия. / Семейная терапия. Хрестоматия. Под ред. Э.Г. Эйдемиллера., Н.В. Александровой, В. Юстицкиса. – СПб., Питер, 2000.
4. Н. Аккерман. Роль семьи в появлении расстройств у детей. / Семейная терапия. Хрестоматия. Под ред. Э.Г. Эйдемиллера., Н.В. Александровой, В. Юстицкиса. – СПб., Питер, 2000.
5. Н. Аккерман. Сцепленная патология в семейных отношениях. / Семейная терапия. Хрестоматия. Под ред. Э.Г. Эйдемиллера., Н.В. Александровой, В. Юстицкиса. – СПб., Питер, 2000.
6. Бернс Р. Развитие Я- концепции и воспитание. — М. 1986.
7. Варга А. Я. Роль родительского отношения в стабилизации детской невротической реакции // Вестник МГУ, Психология, № 4, 1986.
8. Добсон Дж. Непослушный ребенок. – М., 1992.

9. Кон И. С. Психология ранней юности. — М., 1989.
10. Эйдемиллер Э. Г. Анализ семейных отношений у подростков при психопатии, акцентуациях характера, неврозах и неврозоподобных состояниях. Метод. письмо. — Л., 1980.
11. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. — М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. — 768 с.

Тема 10. Сімейні історії

Мета: визначити значення паттернів функціонування, ключових подій в сімейній історії наступних поколінь.

Основні поняття: сімейна історія, паттерн, комплементарний шлюб, метакомплементарний шлюб.

План заняття:

1. Обговорення реферативних повідомлень.
2. Співбесіда за теоретичними питаннями.
3. Виконання індивідуальних завдань.
4. Обговорення результатів і підведення підсумку заняття.

Теми рефератів:

- Вплив параметрів сімей прабатьків в проблематиці ядерної сім'ї.
- Значення паттернів функціонування в сімейній історії наступного покоління.

Теоретичні питання:

1. Поняття комплементарного шлюбу. Види комплементарності.
2. Дайте визначення поняттю «паттерн».
3. Сімейна історія, сімейні міфи: їх роль у сімейних стосунках.

Питання для самоперевірки:

1. Яку роль мають порядок народження, стать і різниця у віці між дітьми в сім'ї?
2. Що відбувається у сім'ї, якщо партнери уклали некомплементарний шлюб?
3. Яке значення мають життєві ключові події на шлюбно-сімейні стосунки?

Дослідницьке завдання:

На основі аналізу теоретичного змісту теми та проведених бесід, спостережень опишіть сімейну історію (визначте ключові події, що вплинули на шлюбно-сімейні стосунки).

Рекомендована література:

1. Андреева Т.В. Психология семьи: Учеб.пособие. - СПб.: Речь, 2010.— 384 с.
2. Карabanова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: Учебное пособие. - М. ГАРДАРИКИ 2006. — с.98

3. Овчарова Р.В. Психология родительства. М. «Академия», 2005. – с. 93-132.
4. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. вузов ф-тов педагогики, психологии и социальной работы /Под ред. Е.Г.Силаевой; Мос. гос. соц. ун-т.– 2-е изд., стереотип.- М.:Academia, 2004. – 192 с.
5. Роджерс К. Психология супружеских отношений. – Эксмо-пресс, 2001.
6. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Теоретичні питання

1. Теоретичні підходи до психологічного дослідження сімейних відносин.
2. Тенденції розвитку альтернативних форм сімейних відносин.
3. Тенденції розвитку сім'ї в сучасному світі: соціально-психологічний аспект
4. Значення «соціальної драматургії» Гофмана для розуміння сімейних відносин.
5. Аналіз деформацій сімейного функціонування.
6. Теорія вибору шлюбного партнера Мурстейна. Психоаналітичне трактування вибору партнера.
7. Значення характеристик особистості в стабілізації відносин у подружжі.
8. Аналіз наукових моделей кохання. Закономірності розпаду емоційних відносин кохання.
9. Класифікація й характеристика поведінкових реакцій партнера на намагання іншого змінити його.
10. Проблеми сумісництва подружжя.
11. Роль батька і бабусі у сімейному вихованні.
12. Психологічні закономірності повторного шлюбу.
13. Розвиток емоційних відносин від знайомства до шлюбу.
14. Роль батька\матері в сімейному вихованні.
15. Психологічні особливості ситуації після розлучення подружжя.
16. Психологічні труднощі на зрілій і пізній стадії шлюбу.
17. Роль прабатьків в сімейних відносинах.
18. Психологічний феномен пробачення.
19. Психологічний феномен відмови від батьківства.
20. Особливості подружнього спілкування як показник благополуччя сім'ї.
21. Кризові періоди в шлюбі.
22. Феномен «сімейного міфу».
23. Психологічні проблеми сімейних відносин у повторному шлюбі.
24. Проблема подружньої невірності.
25. Кохання як вищий рівень атракції.
26. Ревнощі як соціально-психологічний феномен.
27. Характеристика деформацій сімейного функціонування.
28. Феномен влади у сімейних відносинах.
29. Асертивність як оптимальна стратегія міжособистісної взаємодії подружжя.
30. Методи діагностики подружніх і дитячо-батьківських відносин.

Дослідницькі завдання

1. Опрацювання першоджерел з психології шлюбно-сімейних стосунків.
2. Виконання дослідницької роботи із запропонованих тем:
 - Дослідження подружньої сумісності за допомогою структурного підходу (аналіз відповідності особистісних, типологічних і психодинамічних характеристик партнерів).
 - Дослідження подружньої сумісності за допомогою функціонального підходу (розподіл сімейних ролей).
 - Дослідження подружньої сумісності за допомогою адаптивного підходу (дослідження механізмів і результатів позитивних міжособових стосунків, ефективності спілкування і взаємодії).
 - Дослідження сімейних ролей і лідерства.
 - Дослідження впливу інструментально-експресивних ролей в сім'ї на лідерство.
 - Задоволеність шлюбом в сім'ях з традиційним і егалітарним розподілом ролей.
 - Зв'язок лідерства в сім'ї з особливостями статево-рольової ідентифікації подружжя.
 - Любов як моральна основа шлюбу і її вплив на успішність подружніх стосунків.
 - Динаміка сексуальних стосунків у шлюбі, їх особливості в різні вікові періоди.
 - Вивчення мотивації репродуктивної поведінки.
 - Дослідження причин розлучень.
 - Поведінка подружжя в період розлучення.
 - Вплив спільного проживання з батьківською сім'єю одного з подружжя на особливості їх позицій.
 - Термінальні та інструментальні конфлікти.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Психологія сім'ї як наукова дисципліна. Предмет, об'єкт, основні завдання.
2. Напрями і підходи у вивченні психології сімейних стосунків.
3. Місце психології сім'ї та шлюбу в системі сучасної наукової психології.
4. Еволюція шлюбно-сімейних відносин в історії людського суспільства.
5. Соціально-психологічна характеристика сучасної сім'ї.
6. Порівняльна характеристика традиційних і альтернативних форм шлюбно-сімейних стосунків.
7. Громадянський шлюб і свідомо бездітний шлюб як різновиди альтернативних форм організації шлюбно-сімейних стосунків.
8. Відкритий шлюб, позашлюбний секс і інтимна дружба як різновиди альтернативних форм організації шлюбно-сімейних стосунків.
9. Гомосексуальні пари, свінгерство і колективна сім'я. Соціально-психологічна характеристика.
10. Психологічні проблеми повторного шлюбу. Труднощі адаптації дорослих і дітей до умов співжиття у новій сім'ї.
11. Сутність поняття сім'я, основні функції сім'ї та їх характеристика.
12. Сім'я як відкрита система. Аналіз взаємозв'язків сім'ї з іншими соціальними інститутами та системами.
13. Структура сім'ї. Характеристика основних структурних компонентів сімейної системи.
14. Сучасна нуклеарна сім'я, її характеристики.
15. Соціально-психологічний аналіз ролей у шлюбно-сімейних стосунках.
16. Порушення структури і функціонування сімейної системи.
17. Типи сімейних систем і особливості їх функціонування за В.Сатір.
18. Соціально-психологічна характеристика дисфункційної сім'ї: Основні ознаки та причини виникнення.
19. Сутність поняття шлюб. Походження шлюбу та його різновиди: від давніх часів до сьогодення.
20. Життєвий цикл сім'ї. Основні підходи до періодизації сімейних стосунків. Завдання кожної стадії розвитку сім'ї.
21. Функціонально-рольові особливості взаємодії в сім'ї на різних етапах ЖЦС.
22. Динаміка шлюбно-сімейних відносин.
23. Кризові періоди у розвитку шлюбно-сімейних стосунків.
24. Соціально-психологічна характеристика стадій подружніх відносин.
25. Періодизації життєвого циклу сім'ї.
26. Теорії вибору шлюбного партнера
27. Етап дошлюбних стосунків. Моделі вибору супутника життя.
28. Етап молодості сім'ї. Основні завдання і актуальні проблеми даного

періоду.

29. Психологічні проблеми становлення молодого сім'ї.
30. Етап зрілої сім'ї. Основні завдання й актуальні проблеми даного періоду.
31. Завершальний етап життєдіяльності сім'ї. Основні завдання й актуальні проблеми даного періоду.
32. Закони подружньої гармонії за А.С.Співаковською.
33. Подружня сумісність (сфери, рівні, види, параметри).
34. Ціннісно-рольова адаптація в сім'ї (адаптивні і неадаптивні тактики подружжя).
35. Емоційно-потребова сумісність і проблема адаптації в сім'ї.
36. Психологічні аспекти сексуальної гармонії.
37. Проблема статевої адаптації в сім'ї.
38. Соціально-психологічні аспекти спілкування між подружжям.
39. Сім'я як агент соціалізації. Особливості соціалізації дитини у сім'ї в сучасному світі.
40. Виховний потенціал сім'ї: чинники впливу сім'ї на розвиток дитини, стилі сімейного виховання.
41. Психологічні аспекти розвитку і становлення особистості дитини в неповній сім'ї.
42. Розвиток особистості дитини в дисфункційній сім'ї.
43. Психолого-педагогічна майстерність батьків.
44. Особливості спілкування у сім'ї. Специфіка змістовного аспекту параметрів сімейного спілкування.
45. Сімейні конфлікти: причини і шляхи розв'язання.
46. Специфіка подружнього конфлікту. Основні підходи до аналізу причин міжособистісних конфліктів.
47. Проблема психологічної сумісності подружжя.
48. Концепції і форми розпаду сімейних відносин.
49. Фази розпаду емоційних стосунків у шлюб.
50. Характеристика кризових етапів сімейних стосунків.
51. Сім'я як джерело психічної травми.
52. Феномен «сімейної тривоги».
53. Особистісні передумови порушень функціонування сім'ї.
54. Типи порушень міжособистісної комунікації в сім'ї.
55. Рольова структура сім'ї (основні підходи, основні сімейні ролі).
56. Сімейний клімат. Порушення спілкування в сім'ї.
57. Психологічна готовність до материнства і батьківства.
58. Психолого-педагогічна готовність до батьківства.
59. Любов як емоційний процес (теорії, характеристика).
60. Теорії подружньої сумісності.
61. Первинна і вторинна адаптації в сім'ї.
62. Причини помилок міжособистісної перцепції у житті подружжя

(феномен ідеалізації партнера, ефект ореолу, психологічна маска).

63. Стадії виникнення кохання за Л.Панковою.
64. Типологія кохання Д.Лі.
65. Фактори задоволення шлюбом за Т.Гурко.
66. Сімейні міфи, їх роль у сімейних стосунках.
67. Сімейні історії, їх вплив на сімейні стосунки.
68. Життєві сімейні сценарії і вплив їх на розвиток дитини.
69. Типологія батьківських стосунків.
70. Подружня невірність: причини, особливості і стратегії поведінки.
71. Класики психології про шлюбно-сімейні відносини.
72. Взаємостосунки поколінь в сім'ї.
73. Батьківські позиції, дитячі ролі і стилі сімейного виховання.
74. Стадії розлучення та їх характеристика.
75. Розлучення та його наслідки.
76. Феномен материнства.
77. Роль батька у формуванні статевої ідентичності дітей.
78. Особистісні та соціальні чинники порушення шлюбно-сімейних стосунків.
79. Психологічні умови збереження і гармонізації шлюбних відносин.
80. Нормально функціонуюча сімейна система: основні ознаки і критерії здорової, гармонійної родини.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВСЬОГО КУРСУ

Базова

1. Алешина Ю.Б., Гозман Л.Я., Дубовская Е.Н. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений. – М., 1987.
2. Андреева Т.В. Семейная психология. – Спб., 2004.
3. Бондарчук, О. І. Психологія сім'ї [Електронний ресурс]: курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2001. – 608 КБ
4. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений. – М., 1987.
5. Кроник А.А., Кроник Е.А. В главных ролях: Вы, Мы, Он, Ты, Я: психология значимых отношений. – М., 1989.
6. Кроник А.А., Кроник Е.А. Психология человеческих отношений. – Дубна, 1998.
7. Майерс Д. Социальная психология. – Спб., 1997.
8. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. – Киев, 1990.
9. Роджерс К. Психология супружеских отношений. – М., 2002.
10. Сатир В. Вы и ваша семья. Руководство по личностному росту. – М., 2000.
11. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М., 1992.
12. Скиннер Р., Клиنز Дж. Семья и как в ней уцелеть. – М., 1996.
13. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. – М., 1993.
14. Фромм Э. Искусство любви. – Спб., 2001.
15. Шнейдер Л.Б. Семейная психология. – М., 2008.

Допоміжна

1. Артамонова, Е. И. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / Е.И.Артамонова, Е.В. Екжанова, Е.В. Зырянова и др. [ред. Е. Г. Силяева]. – М.: Издательский центр «Академия», 2002 г. – 326 с.
2. Васильева, А. К. Структура семьи / А.К.Васильева. – М.: Педагогика, 1988. – 217 с.
3. Витакер К. Полночные размышления семейного терапевта / К.Витакер. – М.: Знание, 1998. – 164 с.
4. Волкова, А. Н. Методические приёмы диагностики супружеских отношений / А.Н.Волкова, Т.М.Трапезникова. – Вопросы психологии. – №5. – 1985. – С.48-60.
5. Галичанська А. Симетричність функцій членів подружжя [Текст] / А. Галичанська // Соціальна психологія. - 2004. - № 5. - С.155-161.
6. Головніва, І. В. Зміна традиційних внутрішньосімейних ролей? [Текст] : нові моделі поведінки та конфлікти / І. В. Головніва // Практ. психологія та соц. робота. – 2006. - № 4. – С. 12-17.

7. Гридковець, Л. М. Подолання подружніх конфліктів [Текст] / Л. М. Гридковець // Практ. психологія та соц. робота. – 1999. – № 8. – С. 37-38.
8. Дружинин, В. Я. Психологія сім'ї / В.Я.Дружинин. – М.: Издательский центр «Академия», 1996. – 319с.
9. Євтух, М.Б. Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях: Підручник / М.Б.Євтух, М.С.Кулік, Е.В.Лузік, Т.В.Ільїна. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 428с. (гриф МОН України)
10. Єрмаков, І.Г. Теорія і практика життєвого проектування саморозвитку особистості: практикозорієнтований посібник / І.Г.Єрмаков, В.В.Нечипоренко, Д.О.Пузіков. – Запоріжжя: Вид-во Хортицького навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2011. – 436 с. (гриф МОН України)
11. Ковалев, С.В. Психологія сучасної сім'ї / С.В.Ковалев. – М.: Педагогіка, 1988. – 223с.
12. Крайг, Г. Психологія розвитку / Г.Крайг. – СПб.: Питер, 2000. – 980с.
13. Лідерс, А. Г. Психологічне дослідження сім'ї: учеб. пособие-практикум для студ. фак-та психології высш. учеб. заведений / А.Г.Лідерс. – М.: Издательский центр «Академи», 2006 – 432 с.
14. Лосева, В.К.: Рисуємо сім'ю: діагностика сімейних відносин / В.К.Лосева. – М.: М.А.П.О., 1995. – 72с.
15. Лукашевич, М. П. Стан і тенденції розвитку сучасної сім'ї в Україні [Текст] / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков // Соціологія. Загальний курс: підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 2004. – С. 220-225.
16. Максименко, Л. В. Сучасна сім'я: проблеми діагностики і корекції взаємодій [Текст] / Л. В. Максименко // Наука і освіта. – 2004. – № 3. – С. 106-109.
17. Обухова, Л. Ф. Сім'я і дитина: Психологічний аспект дитячого розвитку / Л.Ф.Обухова, О. А Шаграєва. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 298 с.
18. Олифірович, Н.И. Психологія сімейних кризисів / Н.И. Олифірович, Т.А. Зинкевич-Куземкіна, Т.Ф. Велента. – СПб.: «Речь», 2007. – 360 с.
19. Овчарова, Р. В. Справочна книга шкільного психолога / Р.В.Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 1993. – 240 с.
20. Приходько, Ю.О. Психологічний словник-довідник: Навч. посібник / Юлія Олексіївна Приходько, Віктор Іванович Юрченко. – К.: Каравела, 2012. – 328с. (гриф МОН України)
21. Психологічна допомога сім'ї: посіб. / за ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – С. 15–20.
22. Саймон, Р. Один к одному: Бесіди з создателями сімейної терапії /

- Р.Саймон. – М.: ТЦ «Сфера», 1996. – 207 с.
23. Сатир, В. Вы и ваша семья: Руководство по личностному росту / В. Сатир. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 273 с.
 24. Семья в психологической консультации / [Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина]. – М.: Наука, 1989. – 202 с.
 25. Семиченко, В.А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навч. посіб. для вузів / В.А. Семиченко, В.С.Залуженюк. – К.: Веселка, 1998. – 214 с.
 26. Хьелл, Л., Зиглер Д. Теории личности / Л.Хьелл, Д.Зиглер. – СПб.: Питер, 2005. – 607 с.: ил.
 27. Цимбалюк, І.М. Психологічне консультування та корекція: навчальний посібник / І.М.Цимбалюк. – К: Професіонал, 2009. – 544с. (гриф МОН України)
 28. Шморина, Е. В. О методах консультативной работы в ситуации развода / Е.В.Шморина // Психология зрелости и старения. – 2000. – № 2. – С. 71-95.
 29. Шнейдер, Л.Б. Психология семейных отношений / Л.Б.Шнейдер. – М.: Апрель-пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
 30. Шпак, В.П. Соціально-педагогічна і психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: Навч.-метод. Посібник / В.П.Шпак, К.Б. Левченко, І.М. Трубавіна. – Видання 2-е. – К., 2008.- 384 с. (гриф МОН України)
 31. Штриголь, Д. В. Шлюбно-рольові настанови у юнацькому віці [Текст] / Д. В. Штриголь // Практ. психологія та соц. робота. – 2010. – № 5. – С. 35-45.
 32. Эйдемиллер, Э. Г. Психология и психотерапия семьи / Э. Г. Эйдемиллер, В.В. Юстицкис. – С-Пб.: Питер, 1999. – 656 с.
 33. Эйдемиллер, Э. Г. Методы семейной диагностики и психотерапии / Э.Г.Эйдемиллер. – М. ТЦ «Сфера», 1996. – 372 с.
 34. Эйдемиллер, Э.Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия. Учеб. пос. для врачей и психологов / Э.Г.Эйдемиллер, И.В.Добряков, И.М.Никольская. – СПб: «Речь», 2007. – 352 с.: илл.
 35. <http://psy.piter.com/library/>
 36. <http://psy.rin/article/526-101.htm>
 37. www.psych.uw.edu.p
 38. www.psychologia
 39. www.Uaua.info
 40. www.mirsemji.com.ua
 41. www.roditeli.ua